

СЪСТАВОМЕНИЯТ ПРИЗНАК „ДРУГИГО“ В ЧЛ.115 ОТ НК

Атанас Маринов

THE CRIMINAL INDICATION *ANOTHER* IN ART. 115
OF THE BULGARIAN CRIMINAL CODE

Atanas Marinov

Abstract: *The article examines the concept of killing another human being as an object which the perpetrator affects through his/her behaviour. It addresses the question concerning the beginning and end of human life from the perspective of the crime 'homicide.'*

Keywords: *homicide; birth; death; object of crime.*

Въведение

На пръв поглед основният състав на убийството, обособен в разпоредбата на чл. 115 от НК, не създава трудности що се касае за онази част от него, определяща кой или какво точно се засяга при противозаконното въздействие на дееца върху обществените отношения. Отвъд тази привидно изразена опростеност, включваща принципните разбирания, че единствено човешко същество може да стане жертва на убийство, се разкриват някои проблеми, които касаят не само материалното наказателното право, но и други отрасли, области и направления, дори такива извън правната наука. Затрудненията произтичат от нуждата да се осигури всеобхватна, пълноценна защита през целия индивидуален житейски цикъл. Това имплицитно поставя въпроса за неговата продължителност във времевата безкрайност. Кога започва той и кога приключва? Този въпрос става причина за оформянето на редица възгледи в различни философски, религиозни, социални учения. Той е тясно свързан и с биологичните процеси, разглеждани през призмата на медицината. Настоящата статия има за цел да представи гледна точка в рамките на наказателноправния аспект. С

издигането на възгледите за значимостта на личността, в глобалното развитие на световния мироглед, и поставянето на човешкия индивид в центъра на политико-икономическите идеологии се поражда необходимостта от гаранции, които да го закрилят още преди появата му като самостоятелен субект, та дори и в известен смисъл след смъртта му, съобразно възприетите стандарти. Съществен инструментариум в този смисъл се явява наказателният правопорядък, чиито санкционен режим играе възпиращата роля спрямо прояви, създаващи обществена опасност в тази насока.

Предмет на престъпление

Думата „другого“ в наказателноправната доктрина се възприема като предмета на убийството, принадлежаща съставна част от неговата законова рамкова структура. Правилното и анализиране изисква най-напред да се поясни какво всъщност представлява предметът на едно престъпление, а именно – това, което се засяга от посегателството върху обществените отношения, като по този начин те биват увредени или се създава действителна заплаха да бъдат накърнени. Проф. Ал. Стойнов представя две различни вариации, чрез които същият би могъл да се охарактеризира.

В първата от тях предметът е предпоставка за общественото отношение като негов конкретен, вътрешен фрагмент. Включен в обекта на посегателство му придава най-често материализиран израз. Тук това, върху което се въздейства стои извън самите субекти на отношението, но въпреки това е основание за съществуване на връзката между тях. По тази линия предметът на престъплението може да бъде и интелектуална ценност – например: информацията - представляваща държавна тайна по чл.104 от НК.¹ В посочения пример предметът се явява съобщение/данни със специфичен статут и следва да се разграничава от даден носител, върху когото могат да бъдат записани.

При другата хипотеза предметът се възприема като компонент на общественото отношение, разглеждан не като самостоятелно обособена предпоставка за съществуването му, а като негов елемент². При убийството умъртвеният, бидейки такъв елемент, е непосредствено засегнат и се определя като предмета на това престъпление.

Независимо от направеното усложнено разграничение, няма съмнение, че едно от функционалните предназначения на предмета е да се идентифицира по-ясно насочеността на самото деяние. Същият се явява причина или основа за възникване на общественото отношение. Установяването на предмета на престъплението помага за ясното определяне на неговия обект, в случаите когато е налице съвпадение в признаците от обективна страна на различни инкриминирани състави. Той може да играе роля на по-тежко квалифициращо обстоятелство в зависимост от конструкцията на самата норма и решението на законодателя да увеличи или намали предвидената наказателна отговорност. Така например при кражба, ако предмет на престъплението е моторно превозно средство или

пък при убийство, жертвата е малолетно лице, тези обстоятелства са отчетени като повишаващи обществената опасност, респективно за тях е предвидено завишено наказание. Проф. Ненов отбелязва, че не винаги деянието води до нарушаване целостта на предмета на престъплението. Възможно е върху него да се въздейства по друг начин, например чрез преместването му (характерно за повечето престъпления против собствеността), без да се засягат неговите структурни единици като по този начин остава непроменен. В по-редки хипотези предметът може да бъде създаден чрез самото престъпно деяние.³ Неговите специфики, предопределят до голяма степен характера, формата и начина на осъществяване на престъпното деяние. Освен това тази съставна единица има и наказателноправно значение във връзка с разпоредбата на чл.53 от НК, която установява случаите, когато предметът се отнема в полза на държавата при наличието на съответните предпоставки⁴.

Докато обекта на престъплението е винаги задължителен, при изследването на неправомерната проява, то предметът има факултативен характер. Някои престъпления нямат предмет (неплащането на издръжка, нерегламентирано преминаване на държавната граница, лъжесвидетелстване и др.). При тях самото отрицателно влияние се обвързва директно със съответното обществено отношение. Когато може да се определи предмет на престъплението, то същият винаги се извлича от законовите характеристики на самия престъпен състав. Той не може да съществува извън неговите обхватни граници. Във всички случаи представлява нещо достъпно за възприемане, върху което може да се повлияе и следователно да бъдат взети предвид съответните настъпили промени.

Предвид изложеното дотук няма съмнение, че предметът и обектът на престъпление-

¹ чл. 104, ал.1 НК: Който издаде или събира с цел да издаде на чужда държава или на чужда организация информация, представляваща държавна тайна, се наказва за шпионство с лишаване от свобода от десет до двадесет години, с доживотен затвор или с доживотен затвор без замяна.

² Стойнов. Ал. Наказателно право обща част. София: Сиела, с. 151.

³ чл.159, ал.1, пр.1 от НК – създаване на порнографски материал; чл.319д ал.1, пр.1 от НК – създаване на компютърни програми, пароли, кодове или други подобни данни позволяващи достъп до информационна система или част от нея с цел да се извърши престъпление по чл. 171, ал. 3, чл. 319а, чл. 319б, чл. 319в или чл. 319г от НК.

⁴ Ненов. Ив. Наказателно право на Република България Обща част, книга първа. Софи- Р, с.2 30.

то са тясно свързани. Предметът на престъплението се поражда преди неговото извършване и стои в основата на защитени от правото обществени отношения. Той е форма на тяхното изразяване, част от външния свят, имаща социално значение. С влиянието, указано върху този фрагмент от общественото отношение се стига до неговата промяна. Последната има социален характер, докато промяната в предмета на престъплението се свързва с физически измерения.

В края на общата характеристика за предмета на престъплението следва да се упомене, че същият трябва да се разграничава от средството или оръдието, с помощта на което деянието би могло да се реализира. Несъмнено между тях съществуват и прилики. Както средството, така и предмета са незадължителни. Те имат факултативен характер и съществуват в реалната действителност като част от фактичката обстановка, която се изгражда при юридическия анализ на развилите се събития. Най-съществената разлика между двете е изяснена в съдебната практика и доктрината. Средствата за извършване на престъпление са определени като нещо, стоящо извън общественото отношение. Те не са негови елементи.⁵ Чрез тях деецът реализира престъпното деяние или същите са били предназначени за неговото осъществяване.⁶ В недалечното минало на плоскостта на тези аргументи бяха постановени немалко съдебни определения, касаещи състава по чл.343б от НК, при искания от страна на прокуратурата, в досъдебната фаза на процеса, върху управлявания от пиян или дрогиран шофьор автомобил, да бъде налагана обезпечителна мярка по реда на чл.72 от НПК, с цел последващото му отнемане, бидейки средство на визираното престъпление. Стъпвайки върху тезата, че МПС-то е елемент от засегнатото обществено отношение и съобразявайки насоките на Върховния съд, тезата, че същото трябва да

се възприеме като средство на това престъпление, не бе приета от българските съдилища почти единодушно⁷. Аналогичен по своята същност въпрос е бил разискван и по отношение на паричните средства, касаещи подкупа. По тълкувателен път Върховният съд отново стига до извода, че те са предмет, а не средство на това престъпление.⁸ Всичко това показва, че между тези категории е възможно да съществува колизия и да възникнат усложнения при изследването на определени престъпни състави. Една и съща вещ може да бъде в някои случаи предмет на престъплението, а в други - средство. Най-честият пример, който се дава е за откраднатата вещ, впоследствие използвана за умъртвяване на жертвата. При всички положения е възприето, че средството улеснява извършването на престъплението и се използва с цел въздействие върху неговия обект, докато предмета като част от обекта бива засегнат именно от това въздействие.

Човекът като предмет на престъплението убийство

В правната литература е поставян за размисъл въпросът дали, участвайки като страна в социални взаимоотношения, човекът трябва да се определя като предмет на едно престъпление. Може ли да бъде правно-подчинен на тази категория с присъщите ѝ характеристики? От една страна неговата централна фигура в обществения режим и засилената му обвързаност с определени юридически взаимовръзки го правят неподходящ за идентифициране като предмет на престъпление, доколкото това най-често се явяват различни вещи. В публичното пространство убитият обикновено се определя като „жертва“. В българския тълковен речник са дадени три обяснения на тази дума:

1. В езическите религии – живо същество или предмет, принесен в дар на божество.
2. Човек, пострадал от природно бедствие, насилие, пороци, клевета и др.

⁵ Тълкувателно решение № 2 от 18.12.2013 г. по тълк. д. № 2 / 2013 г. на Върховен касационен съд, ОСНК

⁶ Тълкувателно решение № 84 от 1.XII.1960 г. по н. д. № 78/60 г., ОСНК;

⁷ Определение № 2807 от 24.06.2020 г. по н. д. № 199 / 2020 г. на Окръжен съд – Благоевград; Определение № 2605 от 29.07.2020 г. по в. ч. н. д. № 2728 / 2020 г. на НО IV въззивен състав на Софийски градски съд; Определение № 323 от 01.07.2020 г. по в. ч. н. д. № 271 / 2020 г. на II състав на Окръжен съд- Кюстендил

⁸ Тълкувателно решение № 18 от 14.XI.1977 г. по н. д. № 13/76 г., ОСНК

3. Доброволно отказване от блага или лишаване от живот в полза на някого (нещо) или в името на възвишени идеали или принципи.

В нито едно от тези определения, не се съдържа необходимата конкретизация, която да ни послужи за юридическо отделяне и възприемане на потърпевшия като нещо по-различно от традиционния предмет на престъплението. Впрочем думата „жертва“ е дефинирана в Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета. Съгласно чл.2, т.1,б.а) от този нормативен акт жертва означава: „физическо лице, което е претърпяло вреди, включително физическо, душевно или емоционално страдание или икономическа вреда, които са пряка последица от престъпление; членове на семейството на лице, чиято смърт е пряка последица от престъпление и които са претърпели вреда в резултат на смъртта на лицето.“ Следва да заключим, че едно лице може да бъде жертва в наказателноправен смисъл, когато биват накърнени всякакви негови интереси и права в зависимост от обекта, който престъплението засяга. Тогава той е жертва на конкретното престъпление, което може да не е такова против личността. Когато посегателството е извършено чрез въздействие върху тялото и по този начин се осъществява въздействие върху обекта, то тогава човекът трябва да се определя като предмет на престъплението. Този извод е валиден не само за убийството, но и за други престъпления от главата „Престъпления против личността“, в която то се намира – телесни повреди, изнасилване, отвличане и др. Умъртвеното лице, следва да се разграничава и от пострадалия – процесуална фигура в наказателния процес. Нейните функции са свързани с упражняването на определени права в развитието на образувано наказателно производство. Пострадалият може да не е пряка жертва на престъпление в материалноправен смисъл. Такива са например случаите, при които пострадалите са претърпели неимуществени вреди роднини. Още по - явна е разликата на пострадалия с предмета на престъплението.

Например при кражба предмет на престъплението е вещта, а като пострадал се определя нейният собственик. Следователно независимо от чувството за неправилно оприличаване на убийтия като предмет на извършеното престъпление, предвид различната денотация на двете думи, той следва да се определя именно по този начин за целите на наказателното право.

Границите, в които може да бъде реализирано убийство

В правната литература и съдебната практика е установено, че за да е налице годеен предмет на престъплението убийство е необходимо да се констатира противозаконното умъртвяване на друго живо човешко същество. Не може да съществува убийство на различен вид организъм. По отношение на животните в Наказателния кодекс са разгърнати норми, осигуряващи тяхната защита. Така чл.325б от НК запреща деянието, чрез което се причинява смърт на гръбначно животно. В чл.237 от НК пък е инкриминирано посегателството върху едър дивеч. В разпоредбата на чл.287г от НК е установена наказуемост за унищожаване на екземпляр от защитен вид, принадлежащ към дивата флора или фауна, а в следващата по ред норма – чл. 287д същото противозаконно деяние е обвързано с екземпляр от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни, или екземпляри от вид по приложение № 3 към Закона за биологичното разнообразие. Всички тези норми утвърждават консеквентността на законодателя да възприема убийството само като посегателство към човека.

Доколкото естеството на предмета на убийството не създава затруднения, въпросите, на които ще бъде обърнато внимание в последващото изложение, са свързани с индивидуалното възникване на човешкия живот и неговият край. Пита се от и до кой момент е възможно да бъде извършено умъртвяване по смисъла на чл.115 от НК.

В наказателноправната наука е застъпена позицията, че най-ранният етап, в който може да бъде реализирано убийство, се явява началото на родилните мъки. Разбира се, този извод следва да бъде съобразен с напредъка на медицината и възможността да не бъдат усещани болки след приемане на медикамен-

ти преди раждането. Упоменатото становище се уповава върху нормата на чл.120 от НК, в която се говори за убийство, извършено от майка върху рожба във време на раждане или веднага след него. То е в унисон и с наличната оскъдна съдебна практика на българските съдилища, засягаща подобен тип казус⁹. Използваната лексика „във време на раждане“ ни показва, че същото започва и приключва в определен период. Всъщност именно началото на раждането е моментът, в който най-рано може да бъде осъществено убийство, а този момент от медицинска гледна точка настъпва при типичното зачестяване на маточните контракции и изтичане на околоплодните води. Това са признаци за наличие на самостоятелно биологично съществуване и готовността плодът да бъде разделен от утробата на майката. Оттук нататък говорим за самостоятел индивид, за когото възниква неотменното, абсолютно, субективно право на живот. То е предпоставка за упражняване на останалите права. Наказателният кодекс обвързва защитата на индивида с физически промени, касаещи достигането на определено жизнено равнище. Законът е последователен в идеята за началото на правосубектността, защото в чл.125 от НК се говори за причиняване на смърт върху недородена рожба. Колизия между нормите на чл.120 и чл.125 от НК не съществува. При недородена рожба се касае за стадии на започнато, но недовършено раждане. Тоест, недородена рожба може да има само във време на раждане. Посочените две хипотези определят стандарта за началото на този процес като еквивалент на първоначалния етап, в който може бъде причинена смърт на друго човешко същество.

В българската нормативна уредба съществуват медицински категории за процеса на „раждане“. Същите се съдържат в Наредба № 12 от 21 юли 2014г. за утвърждаване на медицински стандарт „акушерство и гинекология“, издадена от Министъра на здравеопазването. Съгласно т.13 от Допълнителните разпоредби „Раждане“ е цялостна (включваща плод и плодни придатъци) експулсия или ек-

тракция на плод, независимо дали е жив или мъртъв, който отговаря на следните критерии:

а) телесна маса при раждането 800 и повече грама и/или гестационна възраст 26 и повече гестационни седмици;

б) телесна маса при раждането под 800 грама и/или гестационна възраст под 26 гестационни седмици – при условие, че плодът е роден жив и е живял поне 3 денонощия.

Посочените изисквания са били подлагани на критичен анализ, доколкото пораждаат логическо двусмислие¹⁰. Те поставят трудности и при тълкуването им в наказателно-правен аспект. Без да се задълбочавам в тази проблематика, ще посоча единствено, че в подточка а) конюнкцията „и“ е ненужна, защото смислово наличието на едно от двете условия, дадени алтернативно е достатъчно, за да се приеме, че е протекло раждане, чиято последица е появата на друго човешко същество. Все така неправилно е използван съюзът „или“ в подточка б) предвид текстовото съдържание на двете букви. Същият се явява излишен, доколкото в противен случай се получава несъответствие и възможност за едновременно изпълнение на условията и в двете подточки. Интерес представлява изискването по втората буква – б), плодът да е живял поне 3 денонощия. Означава ли това, че ако в рамките на този период същият бъде умъртвен, то деянието не може да се квалифицира като убийство? Подобно разбиране би създавало абсолютен парадокс в наказателната практика, което показва и неразумното вмъкване на това условие, чиято нормативна сила не трябва да бъде вземана предвид, и която може да бъде преодоляна с аргумент, произтичащ от Закона за нормативните актове (чл.15). Неговото тълкуване води до извода, че разпоредбите на Наказателния кодекс се ползват с по-висока степен на приложимост и същите имат предимство, когато противоречат на нормативен акт с по-нисък ранг какъвто има гореупоменатата Наредба.

Времевият период между зачеването и раждането е в основата за пораждането на

⁹ Присъда № 3 от 8.02.2019 г. на РС – Етрополе по н. о. х. д. № 98/2018 г.; Присъда № 14 от 15.05.2018 г. на РС - Мездра по н. о. х. д. № 191/2018 г.; Присъда № 26 от 4.03.2013 г. на РС - Велико Търново по н. о. х. д. № 263/2013 г.

¹⁰ „Детето на Шрьодингер: новите (стари) критерии за жизнеспособност“, Статия, Предизвикай правото, д-р Делян Недев

дискусии и различни възгледи, когато говорим за появата на нещо ново в правния порядък, за независимо или зависимо съществуване. Ако продължим да поддържаме досегашните разбирания за началния момент, в който може да се извърши убийство, се поставя въпроса каква защита се осигурява на ембриона/нероденото бебе и подходящо ли е тя да бъде обвързана с това престъпление. Съобразно, неговото биологично развитие могат да бъдат констатирани няколко съществени етапа, чиито особености притежават потенциала да претендират за значимост към воденето на надлежна наказателноправна политика. По мое виждане съществуват три мислими варианта. При първият от тях следва да се осигури тотална защита на зародиша още при неговото формиране от всякакви умишлени или непредпазливи деяния (включително убийство), които водят до ликвидирането му. При вторият вариант можем да приемем, че конкретно убийство ще е налице, когато нероденото бебе е погинало в етап, в който вече е могло да има самостоятелно съществуване, при неприключен времево гестационен период. Третата възможна хипотеза е да запазим сегашното разбиране, че убийство е възможно в началото на раждането, когато се признава самостоятелната правосубектност, следователно да остане валиден и стандарта за нейното пораждаване. Първите два варианта са по-скоро неприемливи поради редица причини. На първо място подобно възприемане би ограничило възможността за доброволни, законосъобразни аборти в случай на нежелана бременност. Не можем да тълкуваме, че подобен аборт би представлявал убийство. Такъв понякога се явява и необходим за запазване живота на майката при настъпили усложнения. Второ, българското законодателство не поставя условия върху бременната жена да ограничи вредни въздействия върху организма си, за да роди пълноценно дете. Следователно приемането на правосубектност по отношение на неродения би довело до отговорност към жената, която, злоупотребявайки с вредните си навици, причинява увреждане на плода. Трето, при извършено квалифицирано убийство на бре-

менна жена, това своеобразно би довело до наличието на още един квалифициращ признак – убийство на две лица, освен в редките хипотези, когато живота на неродения бива спасен. Освен това е възможно да възникват усложнения и при тълкуването по линия на критерия малолетно лице. Ако нероденият получи самостоятелна правосубектност, означава ли, че той би влязъл в тази категория, доколкото би представлявал субект ненавършил 14-годишна възраст? Все така възможно ли е да се възприеме и като лице, което се намира в безпомощно състояние, бидейки в положение, което не му позволява да се защити самостоятелно – друга тежко квалифицирана хипотеза на убийство. Подобни разбирания звучат абсурдно и са юридически неоправдани. Четвърто, защитата на ембриона и сега е осигурена именно чрез разпоредбата на чл.126 от НК. Същата следва да се прилага спрямо всякакви видове умишлени посегателства, включително и такива, при които се нанасят външни механични увреждания на бременната жена, вследствие на което се стига до загубването на плода. Подобно тълкуване на пръв поглед не противоречи на определението, дадено за аборт отново в Наредба № 12 от 21 юли 2014г. за утвърждаване на медицински стандарт „Акушерство и гинекология“, § 1, т.1 – „Аборт е загуба или прекъсване на бременност, преди плодът (плодовете) да отговарят на критериите по т. 13“. Следва да се отбележи, че ако тези критерии са достигнати, но все още не е започнало раждане и бебето е било умишлено умъртвено няма причина, поради която да не се възприеме, че е налице хипотеза по чл.126 от НК доколкото намирам, че съответните съставомерни признаци ще бъдат запълнени. Как следва да се процедира, обаче, при непредпазливите посегателства? Тук наказателноправното третиране на субекта на престъплението зависи от директните последици, причинени върху бременната жена от такова деяние. Нейната наказателноправна защита е относима и към неродения доколкото последният е част от жената. Ако деянието не е било с толкова висок интензитет, но е довело до неговото ликвидиране,¹¹ то следва да прие-

¹¹ Например причинена лека телесна повреда на бременна жена, довела до загуба на плода. Макар и мислима подобна хипотеза ми се струва изключителна. Трудно ми е да си представя виновно

мом, че може би по-съществена остава защитата по гражданскоправен ред с предявяването на иск за причинени неимуществени вреди, включително дисциплинарно производство, ако деецът е медицинско или друго лице, спрямо което може да се търси такъв вид отговорност. Принципно в наказателния кодекс не е предвидена относително голяма санкция за причиняване на смърт по непредпазливост. Така в основния състав по чл.122 ал.1 от НК, уреждащ тази фактология, заложеното наказание е лишаване от свобода до пет години. Следователно не е необходимо да се изгражда друга норма, която да предвижда отговорност за непредпазливо причинена загуба на бебе от външно лице преди раждане, доколкото в съображение с наказателната политика санкцията би била по-ниска. Този извод произтича от факта, че защитата на роден индивид логично трябва да има по-голяма тежест, отколкото тази за неродения. Това пък от своя страна би довело до потенциално запълване предпоставките на чл.78а от НК предвид настоящата му редакция, което до някаква степен обезсмисля развитието на подобна наказателна процедура, досежно нейната необходимост като превенция. На следващо място трябва да признаем за съществуването на възможността жена с умишлени действия сама да предизвика собствения си аборт, без участието на други лица. Подобно поведение е морално укоримо, но не може да се превърне в цел на наказателно преследване. На майката не могат да се вменят прекомерни законови задължения, свързани със собствения ѝ организъм, доколкото нероденият е част от него. Поради тази причина, не биха могли да се предвидят императивни правила, защото ще доведат до засягане неприкосновеността на личността и ще отворят врата за крайно вмешателство в личен план. Изключително право на човек е да разполага със собственото си тяло и здраве. Тук трябва да се разчита на майчиния инстинкт, който обществените възгледи и нейното самосъзнание изграждат като ценност. В контекста на разглеждания въпрос жената, която чака дете, е единствено компетентна да реши какво да прави с настъпилата бременност и нейното развитие. Това право, не следва да бъде прене-

брегвано предвид спецификата на самия процес и цялостните изменения, които възникват и касаят нейния организъм.

Настоящите гаранции са в унисон с „Конвенцията за правата на детето“ на ООН, ратифицирана с решение на Великото Народно Събрание от 11.04.1991г. и посоченото в нейния преамбюл съобразяване с Декларацията за правата на детето, в която е изтъкнато, че „детето, поради физическата и умствената си незрялост, се нуждае от специални гаранции и грижи, включително подходяща правна защита, преди, както и след раждането си“. Несъмнено биха могли да се посочат и други затруднения, които ще възникнат, ако се признае правосубектност на неродения не само в наказателен, но и в граждански и административен аспект на правото. Въпреки че тенденцията е възникването на живота да се свързва с по-ранен момент от физиологичното раждане намирам, че от наказателноправна гледна точка не трябва да се отстъпва от сегашното разбиране за наличието на нов субект, свързано с възможността да бъде убито друго лице в началото на периода на неговото самостоятелно съществуване. Този значим за правото факт трябва да бъде определян съобразно медицинската наука и в едно наказателно производство би подлежал на изследване по експертен път. Друг е въпросът за възможността да се разсъждава върху изграждането на допълнителен престъпен състав за защита на ембриона/неродения извън убийството. Същият, обаче, може да бъде приложим след допълнително предвиждане на редица изключения.

Съставомерният признак „другого“ се свързва не само с началния момент, в който може да бъде реализирано убийство, но предполага и изясняване на обстоятелствата около края на човешкото съществуване. Умъртвяването винаги води до настъпване на смърт като фатална, необратима последица. В този смисъл въздействието върху нечий труп никога не може да се квалифицира като убийство. Последното няма да бъде налице независимо от това дали деецът съзнава или не, че деянието му е насочено към мъртъв субект. Погрешните субективни представи не могат да заместят липсата на обективното задъл-

поведение на дееца с подобни последици, което да не доведе поне до причиняване на средна телесна повреда на майката.

жително условие и да се превърнат в основание за търсене на наказателна отговорност. Действията върху починало лице също могат да породят известна противоположност, която най-често би се охарактеризирала като хулиганство.

Човешкият организъм като феномен, представляващ обект на множество изследвания, е в състояние да ни поднася неочаквани отклонения от нормалното. Историята познава редица случаи, при които хора, обявени за мъртви впоследствие се оказват живи. Понастоящем в медицината са заложили предпоставки за определяне на ясно и несъмнено състояние на смърт. Разбира се, това не изключва констатирането на нови извънредни случаи на завърнали се към живота хора, поради някакви уникални по своему явления или допускането на медицински грешки. В България през месец октомври 2020г., мъж от гр. Сливен бе обявен за починал, като впоследствие, преди да бъде поставен в специална камера, са установени жизнено функции.

Смъртта не се определя като еднократен акт, а като продължителен, поетапен процес с индивидуални особености. За да бъдат максимално ограничени случаите на хора, погрешно обявени за починали, с подзаконов нормативен акт са въведени изисквания, при наличието на които може да се потвърди смъртно състояние. Така в Наредба № 14 от 15 април 2004г. за медицинските критерии и реда на установяване на смърт – чл.5 е възприето, че смъртта е настъпила, ако е изпълнено едно от двете условия:

1. Трайно и необратимо прекратяване на функциите на кръвообращението и дишането.

2. Трайно и необратимо спиране на всички функции на главния мозък и налична сърдечна дейност.

На първо място и при двете хипотези, състоянието трябва да се характеризира с трайност. Това означава, че констатираните признаци за настъпила смърт трябва да са продължили достатъчно дълго и да изключват всякакви съмнения за възможни подобрения. Кумулативно същите следва да са безвъзвратни, тоест да не съществува възможност за тяхното преодоляване. Тези изисквания са съобразени с постиженията на медицинската наука в областта на реанимацията, доколкото

смъртта се разглежда като явление, разпростиращо се във времето, в което биологичните функции постепенно погиват. Наличието на тези условия дава максимална сигурност, че лицето е преминало фазата на клинична смърт – период, в който все още жизнените процеси могат да бъдат възобновени. В състояние на клинична смърт, лекарят е длъжен да предприеме оказване на помощ спрямо пациента. В противен случай остава открита възможността за разследване на убийство чрез бездействие. От медицинска гледна точка кръвообращението и дишането са възприети като процеси, присъщи на всеки жизнеспособен индивид. Те удостоверяват целостта на организма и връзката му с външния свят. Ето защо изначално тяхното отсъствие е мерило за настъпила смърт.

Мозъкът като човешки орган използва най-голям процент кислород, затова при преустановяване на дишането последиците за него са фатални. Друга част от органите, сред които и сърцето, са по-устойчиви от тази гледна точка. Условно можем да изведем състояние на частична смърт, когато не умира целият организъм, а негова група клетки. В този смисъл, при спирането на всички функции на главния мозък и налична сърдечна дейност (биологична смърт) се отваря възможността за поддържане на останалите органи с цел последващото им отделяне за осъществяване на трансплантация. Само ако са налице категорични доказателства за факта на смъртта, органите и/или тъканите могат да бъдат отстранени от трупа. За тази манипулация е предвиден специфичен ред и условия в Закона за трансплантацията на органи тъкани и клетки. Съгласно гореупоменатата Наредба № 14, мозъчната смърт се установява от постоянно действаща комисия от трима лекари. След провеждането на определени медицински тестове и изпълнението на всички нормативни условия, може официално да се констатира и документира нейното наличие. Трябва да се установи, че липсват каквито и да е било клинични показатели за мозъчна дейност. Едва тогава настъпва момента, в който могат да бъдат предприети последващите действия за вземането на необходимите органи от донора. Следователно, ако експлантацията на човешките тъкани/клетки започне преди изпълне-

нието на процедурата по установяване на мозъчна смърт, бихме могли да приемем, че подобно деяние следва да се квалифицира като противозаконно умъртвяване. На практика мозъчната смърт може обективно да е настъпила, но докато същата не бъде констатирана съобразно установения ред, все още имаме годин предмет на престъплението убийство. Затова можем да кажем, че юридическият факт, релевантен към мозъчната смърт, явяващ се съществен за наказателното право е формираната експертна оценка. Умъртвяването на пациент в такова състояние, преди същото да бъде установено, отнема възможността да се провери, дали не се касае за друг вид засягане на мозъка, въпреки липсата на жизнени показатели. Ако постиженията на медицината позволяват след умъртвяването да се определи, дали пациентът е бил в състояние на мозъчна смърт, то тогава следва да приемем, че убийство не е реализирано. Потенциално е допустимо да се касае за друго деяние, свързано с увреждането на трупа и невъзможността неговите органи да се ползват за целите на трансплантацията. Времевият период между фактически настъпилата мозъчна смърт и нейното обявяване може да се определи от философска гледна точка като състояние, в което човек е полужив и полумъртъв. В рамките на наказателното право, обаче, трябва да се възприеме, че се касае за живо лице. Докато липсва произнасяне от компетентния медицински състав хипотетично съществува възможността за обратимост. Ето защо тяхната оценка се явява онзи юридически момент, необходим, за да се направи разграничение между реализирано убийство и липсата на такова. Тя трябва да бъде защитена от евентуални искиове на роднини, непримирили се със загубата на близък човек. В противен случай съществува опасността вземането на подобни тежки решения да бъде изопачено, заради страх от последваща отговорност.

Фазата на мозъчна смърт следва да се разграничава от други органични трансформации, при които човек изпада в определено медицинско състояние – алкохолна интоксикация, кома, хипогликемия и др. Докато при първия случай имаме тотална загуба на всич-

ки функции на мозъка, то при положение на кома например дейност все още съществува, въпреки невъзможността да бъде нормално обработвана постъпващата информация. Могат да се отграничат различни степени на засягане на мозъчния ствол, но при изпадането в кома винаги е налице живо човешко същество. Ето защо всякакви манипулации, които водят до действителното му умъртвяване, ще се възприемат като убийство. Това включва и предприета евтаназия, която в Република България понастоящем е забранена.¹²

В заключение ще поставя акцент върху един пример, който често се представя на студентите и включва в себе си обстоятелства, свързани както с началото на човешкия живот така и с неговия край - бременна жена изпада в състояние на мозъчна смърт. Тялото ѝ бива поддържано чрез системи с цел запазване на неродения до достигне на етап, в който същият може да продължи самостоятелното си развитие. Следователно за правосубект следва да се счита не само този, който е роден жив, но и този, който по изкуствен път бива отделен от майката. Противно на общата логика нейната смърт не винаги води до тази на детето в нейното тяло. Ето още една причина, поради която критериите за раждане, уредени в подзаконовия нормативен акт, не трябва да са единствена основа при определяне началния момент на наказателноправната защита, относима към живота на човека. Но как следва да се квалифицира деяние, при което деецът уврежда бременната жена в примера и което води до погиването на намиращия се в нея нероден организъм? Струва ми се, че съобразно сегашната редакция на НК, единствената подходяща квалификация би могла да бъде тази за извършено хулиганство. Същото безрезервно би било налице най-малкото в условията на евентуален умисъл, доколкото субектът на престъплението няма как да не допуска, че такова поведение би породило сериозно възмущение. Наред с това, хулиганството ще бъде по-тежко квалифицирано предвид характера на самото деяние, отличаващо се с дързост и особен цинизъм. Така съгласно настоящата редакция възможното наказание, което би могло да бъде наложено, е до пет години

¹² чл. 97 от Закона за здравето: На територията на Република България не се прилага евтаназия.

лишаване от свобода, точно толкова колкото е и предвидената санкция за причиняване на смърт по непредпазливост по общия състав от НК. Споменавайки това обстоятелство, ще направя препратка към чл.28, изр.2 от Конституцията на Република България, където е записано, че посегателството върху човешкия живот се наказва като най-тежко престъпление. Най-тежките наказания „доживотен затвор“ и „доживотен затвор без право на замяна“ са предвидени единствено за тежко квалифицирани случаи на убийство по чл.116 от НК. Очевидно под „човешки живот“ в чл.28, изр.2 от КРБ се разбира наличието на самостоятелна правосубектност, а максимална строгост е заложена по отношение на умишлените деяния. Всичко това затвърждава позицията за значимостта на човешкия живот като най-висше благо, когато негов носител е отделна личност. Съществуващата обвързаност на нормите, позволява закрилата спрямо неродения да се засили не чрез застъпването на схващания, представящи го като отделен субект на правото, а като се помисли за нормотворчество, в което той продължава да се възприема като организъм, който няма пълна юридическа автономия.

По отношение особеностите около смъртта, тя е индикация за това, че от момента на нейното настъпване защитата на човешкия живот се явява несъстоятелна, доколкото той вече реално не съществува. Смисъл има в това да се допринесе за спасяването на други животи. Сегашната нормативна уредба по Закона за трансплантация на органи тъкани и клетки не създава противоречия с юриспруденцията в областта на наказателното право и темата за убийството. Предвидени са достатъчно гаранции, които да елиминират вероятността напредъка на медицинската наука да се обърне срещу самия човек. Безспорно бъдещите постижения подлежат на оценка от законодате-

ля при необходимост от усъвършенстване на правните норми.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Ненов, Ив. Наказателно право на Република България. Обща част – книга първа. София:Софи-Р, 1992 // **Nenov, Iv.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgariya. Obshta chast – kniga parva. Sofia: Sofi-R, 1992.

Ненов, Ив. Наказателно право на Република България. Особена част – том първи. София:Наука и изкуство,1956 // **Nenov, Iv.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgariya. Osobena chast – tom purvi. Sofia: Nauka i izkustvo, 1956.

Лютов, К. Наказателно право на Република България. Особена част – том първи. София, 1987 // **Lutov, K.** Nakazatelno parvo na Republika Bulgaria. Osobena chast – tom purvi. Sofia, 1987.

Стойнов, Ал. Наказателно право. Обща част, София: Сиела, 2019.// **Stoinov, Al.** Nakazatelno pravo. Obshta chast, Sofia: Siela. 2019.

Стойнов, Ал. Наказателно право. Особена част – Престъпления против правата на човека. София: Сиела, 2021г.// **Stoinov, Al.** Nakazatelno pravo. Osobena chast – Prestupleniq protiv pravata na choveka. Sofia: Siela, 2021

Манчев, Н. Престъпления против живота и здравето на човека в социалистическото общество. София: Наука и изкуство, 1982г.// **Manchev, N.** Prestupleniq protiv jivota i zdraveto na choveka v socialisticheskoto obshtestvo. Sofia: Nauka i izkustvo, 1982

Гиргинов, Ан. Наказателно право на Република България. Курс лекции. София: Софи-Р, 2005г.// **Girginov, An.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgariya. Kurs lekci. Sofia: Sofi-R, 2005

Йотов, Б. Наказателна характеристика на престъплението умишлено убийство. С, 2004 // **Jotov, B.** Nakazatelna harakteristika na prestuplenieto ymishleno ubiistvo. Sofia, 2004

Ставру, Ст. Видения в Кутията на Пандора: Биоправо – книга първа. София: Феня, 2014 // **Stavru, St.** Videniq v kutyata na Pandora: Biopravo – kniga purva. Sofia: Feneva, 2014.